

Prav pred zaključkom lista smo prejeli iz Clevelanda brzoujavno sporočilo, da je 16. novembra umrl ljubljanski škof prevzvišeni gospod

Dr. Gregorij Rožman

Po svojih delih brez dvoma sodi med velike slovenske škofe. Ostal bo poznan po svojih prizadevanjih za Katoliško akcijo, sinočo in zakonik ljubljanske škofije, po graditvi Baragovega semenišča, izdaji slovenskega misala, pobožnosti prvih petkov in sobot, posvetitvah Brezmadežnemu Srcu Marijinemu, delu za beatifikacijo škofa Barage, po veličastnem euharističnem kongresu in kongresu Kristusa Kralja itd, itd.

Po značaju je bil izredno blag in dobrega srca. Najbrž ne bo nikdar znano, koliko intervencij je opravil v času vojne za ljudi ne glede na njihovo prepričanje. Osebnost se v politiko ni spuščal in jo je z zaupanjem prepuščal narodovim političnim vodnikom. Ni izključeno, da je prav ta njegova politična odsotnost pripomogla, da so se zadnja leta pred vojno pričele pomirjati strankarske strasti in da so ga v času velike preizkušnje domala vsi Slovenci, ki se niso odločili za sodelovanje s komunisti, priznavali za svojega duhovnega očeta. Morda bi kak drug, bolj "političen" škof ubral drugačno taktiko proti komunističnemu partizanstvu. Za dr. Rožmana ostane pribito, da je po svoji vesti in v smislu papeških okrožnic smatral komunizem kot zlo in da ga je bil dolžan razgaliti. Dalo bi se govoriti o tem, ali so bile v času trojne okupacije in državljanske vojne vse njegove taktične poteze neobhodno potrebne in dobre, čeprav se zdi gotovo, da je bil tu ali tam močno pod vplivom "okolja", ki se je težko upiralo skušnjavam, da ne bi vplivalo na mehkega in politike nevajenega škofa. Toda o tem, da je bil njegov idejni nastop proti komunizmu pravilen in nujen, ni nobenega dvoma, kakor hitro so se razmere iz enih ali drugih razlogov, na katere sam ni mogel vplivati, tako razvile, da je bil narod duhovno razdeljen na dva dela. Gotovo so bila ta vojna leta najhujše breme njegovega križa - in Bog mu bodi dober plačnik!

BESEDE IN DEJANJA

Že zadnjič smo omenili v spremnem uvodniku, da je bilo politično stališče g. dr. Krnjevića pred razgovorom z g. Farkašem, našim stalnim sodelavcem, več ali manj poznano. Zato v osnovnih črtah glavni tajnik HSS ni povedal nič novega, kar zadeva njegov politični credo. Vendar pa je odkril nekaj zanimivih momentov, ki zadevajo praktično izpeljavo te politike. In to kaže skrbno proučiti.

Pri razčlembi odgovorov pridemo do sledečih zaključkov, kakor ti zadevajo avtorja:

Hrvaško-srbskega spora ni. Gre le za to, da bo hrvaški narod sam svoj gospodar, da bo imel lastno državo. Če je med Srbi in Hrvati kak spor, potem gre le za to, da si Srbi obdržijo oblast nad hrvaškim narodom, Hrvati pa se temu upirajo, hoteč samostojno državo, ki bo pred tu

jino enakopraven činitelj s Srbijo. Šele ko bosta obstojali dve suvereni državi - Srbija in Hrvatska - bo med njima mogoče rešiti vsa viseča vprašanja in bo gotovo tudi prišlo do ekonomskega sodelovanja in celo do prijateljskih odnosov kasneje. Hrvatska naj obsega Hrvatsko z Istro, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, Baranjo in zapadno Bačko s Subotico. Ker je večina Bosne narodnostno hrvaška, je dr. Krnjević prepričan, da se bodo Bosanci izrekli za Hrvatsko; zato ni ma nič proti temu, če se jim da plebiscitna možnost, ko naj izjavijo ali hočejo v Hrvatsko ali v Srbijo. V taki samostojni Hrvatski bo njena srbska manjšina lahko srbovala kolikor bo hotela, le da bo ostala lojalna do hrvatske domovine. Dr. Krnjević je dalje mnenja, da hrvaškega in kaže da tudi srbskega narodnega čustvovanja in zaveštvi ni mogoče zamenjati z neko umetno ustvarjeno jugoslovansko zaveštjo, tem bolj, ker so Hrvati vedno smatrali jugoslovanstvo kot plašč, pod katerim se je skrivala nadoblast Beograda. Obenem je odklonil poskuse, da bi ustaške zločine naprtili celemu hrvaškemu narodu, ker to gotovo ne vodi v normaliziranje odnosov med Srbi in Hrvati. Kar zadeva Slovence imajo vso pravico do lastne politike, ki jim jo narekujejo njihovi interesi, vendar pa naj ne pozabijo, da hočejo Hrvati lastno državo in da so hrvaško-slovenski interesi istovetni, kar zadeva odnose do velikih sosedov. Zato bodo glede tega Hrvatje vedno na slovenski strani, pa naj se potem že s Slovenci razlikujejo v političnem mišljenju, kar zadeva stališče do Srbov in do Jugoslavije.

Na eno vprašanje g. dr. Krnjević direktno ni odgovoril: a implite je smatrati, da je odklonil, da bi Hrvati, Srbi in Slovenci že danes delali na tem, da se Jugoslavija demokratizira, potem pa da se na demokratičen način izvrši razmejitev in ločitev, ako in kakor bi partnerji določili.

Tehnično nezadovoljiv je tudi odgovor glede dr. Mačkovega pisma g. Vladi Raiču. Če je bila namreč tedaj situacija motna, je - kar za deva naš protikomunistični boj - danes še bolj.

SRBSKI KRNJEVIĆ

Ko ocenjujemo dr. Krnjevića in njegov politični stav, na žalost ne moremo mimo ugotovitve, da so predvsem sami Srbi ustvarili takega Krnjevića, kakršnega zdaj imajo. Da ni bilo nesrečnega skupščinskega umora in nato omejene Aleksandrove diktature, najbrž ne bi prišlo do Krnjevićeve desetletne emigracije v Švici, kar gotovo ni okrepilo njegovega prepričanja v korist Jugoslavije. In če bi srbski ministri za časa vojne vsaj nekoliko bolj taktično postopali z ne-Srbi v vladi, če jim že niso povsem zaupali ali pa z njimi hoteli deliti "oblast", bi tudi ne bili porušeni vsi mostovi med njimi in dr. Krnjevićem. Dejstvo namreč ostane, pa naj potem g. profesor Knežević to že opravičuje kakorkoli hoče, da je srbsko emigrantsko vladanje v Londonu bilo vse prej kot pa jugoslovansko, da to sploh nobeno vladanje v normalnem pomenu besede ni bilo ampak z ozirom na posledice samopašnost ozke grupe ljudi, ki niso hoteli deliti "oblasti", čeprav so istočasno pro forma vzdrževali stike tudi s Hrvati, da je bila tako ohranjena jugoslovanska kulisa, ki so jo pred tu jino potrebovali. Če so se ti gospodje zavedali, do kakšnih posledic lahko pripelje taka politika, je drugo vprašanje. Toda če so vodili ultrasrbsko politiko zaradi tega, ker so ustaši morili srbski živelj po Hrvatskem, potem bi morali tudi izvajati konsekvence in pognati iz vlade Hrvate - zlasti še, če so bili mnenja, da gre zločine pripisati celemu hrvaškemu narodu. Kako malo so ti ljudje razumeli čas, ki je prihajal, je videti iz papirnate borbe okoli Beovine Hrvatske, ki jih je končno posledično v veliki meri tudi pokopala: medtem ko so namreč l. 1943. srbski politiki smatrali "politično in moralno nemogoče", da bi se javno v vladni deklaraciji iz emigracije izrekli za to, da bodo hrvatski Srbi po vojni pod oblastjo Zagreba (koga pa, za božjo voljo!?), je Josip Broz Tito na samem

teritoriju na vsa usta, prav med samimi hrvatskimi Srbi, ki so bili njegov najborbenejši element, širil idejo o "bratstvu in edinstvu", postavil program šestih republik (in ne samo Banovine!) ter - zmaga!

IZGUBLJENA VERA

Čeprav je dr.Krnjevićevo stališče politične narave, smo vendar mnenja, da gre v bistvu za nezaupanje. Po našem mnenju gre za izgubljeno vero v srbsko besedo, česar ne more na svetu nič drugega sprejeti kot samo dejanje. In tako dejanje naj bi bil pristanek na samostojno, suvereno Hrvatsko. Šele ko bomo lastni gospodarji in ko bomo lahko z lastno močjo na ravnoj nozi razgovarjali s Srbi, ko bomo tudi v stanju zajamčiti izvršitev dogovora, šele tedaj bomo lahko začeli Jovo na novo govoriti o sodelovanju in celo prijateljstvu. Dokler pa take lastne države nimamo, toliko časa smo vedno izpostavljeni nevarnosti, da nas bodo Srbi nadmudrili, izigrali, nadvladali. Mislimo, da poteka dr.Krnjevićevo mišljenje na tej črti, ki - objektivno vzeto, - ni nerazumljiva, čeprav je sila enostavna in vsebuje mnogo šibkih točk, ki se jih dr.Krnjević ali ne zaveda ali pa jih podcenjuje.

Meje, kakor jih je grobo postavil v intervjuju, so praktično neuresničljive, četudi stremi, da bi bil poslednji hrvatski kamen v hrvaški državi. Takšna Hrvatska bi štela nekaj manj kot osem milijonov ljudi, od katerih bi bilo dobre štiri milijone Hrvatov-katolikov, preko en milijon muslimanov in blizu dva milijona in pol Srbov, poleg nekaj manj kot četrt milijona raznih narodnih manjšin. Takšna koncepcija v stvari ni nič drugega kot vojna napov Srbom. Kajti ni govora, da bi se s tako rešitvijo sprijaznili Srbi od Like do Drine. Prav tako ni modro kakšno zanašanje na muslimane, čijih del je med vojno potegnil z nacisti iz povsem drugačnih razlogov kot pa bi to storil v različnih prilikah. Končno sama statistika iz leta 1953. kaže, da se je od dobrih devet sto tisoč muslimanov Bosne in Hercegovine izreklo za hrvaško narodnost komaj petnajst tisoč in pol, za srbsko petintrideset tisoč, preko osem sto šestdeset tisoč pa se je opredelilo "jugoslovansko". Če upoštevamo, da statistično živi na tem področju še Srbov en milijon in četrt ter šest sto tisoč pet sto Hrvatov, potem kaže, da je dr.Mačkovo stališče napram g.Raiču močnejše od prepričanja dr.Krnjevića.

PLEBISCIT ZA BOSANCO

Priznati pa je treba demokratičnost glavnega tajnika HSS, ko do pušča plebiscit v Bosni in Hercegovini, čeprav je problematično, kako ga izpeljati brez vsakega preliivanja krvi. Po drugi strani pa ne bi bilo dovolj demokratično, če bi Bosancem in Hercegovcem dopuščali samo dve možnosti in bi jim odrekli pravico do samovlade. Če že mora priti do plebiscita - in noben plebiscit ne more biti pravičen do vseh ljudi - potem naj imajo prebivalci možnost trojne izbire: Hrvatska ali Srbija ali samostojna Bosna-Hercegovina. Neopravičljivo bi bilo odrekati jim pravico do samovlade, če jo v isti sapi priznavamo Bušmanom in Hotentotom v Afriki.

Vendar pa v zavzemanju dr.Krnjevića za samostojno Hrvatsko ne vidimo posebne tragike, dasi smo istočasno še vedno trdno prepričani, da more naše skupne interese - in še posebej slovenske - najbolje za varovati, vse naše viseče probleme pa najlažje rešiti demokratični in jugoslovanski okvir, v kakršni koli politično-pravni obliki že. Saj je končno vendar Titova ustava priznala vsem šestim republikam pravico do neodločbe, s pravico do odcepitve, pa čeprav praktično le na papirju. Toda vprašanje je, kateri demokratičen politik bo mogel ali smel v bodoče odvzeti narodom to pravico, ki jim je bila nekoč priznana. To tembolj, kadar gledamo na jugoslovanski razvoj v luči mnenjajočih se generacij v domovini in ne staraajoče se in izumirajoče

politične generacije v emigraciji, ki je bitko tako škandalozno izgubila.

IZHOD

Hvalevredno je od glavnega tajnika HSS, da priznava Slovincem pravico do lastne politike, tem bolj, ker se v mednarodnih vprašanjih postavlja na našo stran, četudi dopušča ali celo predvideva, da bomo še naprej sledili svojim narodnim velikanom, ki so - odkar kot političen narod obstojamo - težili za Jugoslavijo v eni ali drugi obliki.

Toda škoda je, da je g.dr.Krnjević praktično negativno odgovoril na vprašanje g.Farkaša, ko je ta sugeriral, naj bi vsi delali na tem, da postane sedanja Jugoslavija demokratična, potem pa se mirnim putem lahko razidemo, če bodo narodi tako hoteli. Ali ni vendar to tudi najbolj enostaven in najbolj demokratičen način? In razvojno najbrž tudi edini, ako izključimo možnost vojne ali revolucije v naši domovini. Spet sodimo, da je tu v vprašanju nezaupanje do Srbov, do njihove besede. Na Srbih je, da premislijo, če je na njihovi strani možno kakšno dejanje, s katerim bi dokazali, da so dr.Krnjevićevi strahovi nepotrebni ali celo neutemeljeni.

Naše končno mnenje je, da bo Jugoslavija obstala, če jo bodo nje ni narodi hoteli, in da je ne bo, če bodo proti njej. Skratka, da bo Jugoslavija naša skupna domovina samo toliko časa, dokler bo opravičevala naše težnje in branila naše interese. Svobodni narodi - in nikakor emigracija! - bodo torej na koncu koncev odločili o njeni u sodi. Ali ni zato logično in naravno, da bi vsi delali na tem, da vsem našim narodom zasije nekoč svobodno sonce?

Ostaja pa tudi druga možnost: pred kakšno dediščino bomo stali, ako se razmere v Jugoslaviji pod pritiskom svetovnih dogodkov nekoč obrnejo na bolje? Zdi se nam, da bo treba tedaj upoštevati takratne razmere in sile, ki bodo odločilne.

Ob vsem tem pa naj stari politiki, brez izjeme, ne pozabijo, da v domovini odraščajo nove generacije, ki niso obremenjene s starimi vprašanji in ki v dnevni borbi za življenjski obstanek postavljajo kardinalna emigrantska vprašanja ob stran kot trenutno manj važna ali pa sploh kot nezanimiva. Stara politična generacija v emigraciji lahko še odigra neko vlogo, v kolikor bo znala dojeti nove čase in reševati nove naloge. Ako pa bo še vedno vztrajala na pozicijah izpred dvajset, trideset ali celo štirideset let, njena usoda ne bo različna od usode stare ruske emigracije... To je naš emigrantski Mane - Tekel - Fares.

UREDNIŠTVO

BOŽIČ NI VEČ DALEČ,

zato ni prezgodaj misliti na božična darila! Kaj je lepšega kot darilo, ki prijatelja v daljnem svetu spet in spet spominja na Vas? NA ROČITE mu KLIC TRIGLAVA, s posebnim p o p u s t o m - kamorkoli na svetu:

Velika Britanija: 10/- za pol leta
Severna Amerika: \$ 1.50   "-
Avstralija: 10/-   "-

Prvo številko mu bomo poslali za božič z Vašimi osebnimi voščili na posebej v ta namen izdelani voščilni karti.

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu in ga izdaja "Slovenska Pravda". Njeno mišljenje predstavljajo samo oni prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Celoletna naročnina znaša v Angliji 24/-, v Severni Ameriki \$ 3.50 z navadno in \$ 7 z letalsko dostavo, v Avstraliji pa £A 1.10.0 z navadno in £A 3 z letalsko dostavo. Naročnina je plačljiva tudi v dveh polletnih obrokih. BM-TRIGLAV, LONDON, WC.1.

TITOVA DEMOKRACIJA

"Demokracije ne more biti za nekoga, ki je nasprotnik tistega, k čemur teži ogromna večina prebivalstva. Mi imamo demokracijo za večino, ne pa za ono manjšino, ki nasprotuje procesu nadaljnega razvoja v naši deželi."

Tito. (BORBA, 22.maja 1959)

Le kakšno demokracijo uživa ogromna večina jugoslovanskega prebivalstva, medtem ko komunistična manjšina nasprotuje procesu nadaljnega razvoja? Tajna policija, zatiranje svobode misli, govora in združevanja ter poniževanje človekove osebnosti - to je "demokracija", katero neznatna komunistična manjšina nudi ogromni večini prebivalstva. Na zapadu se temu pravi totalitarizem.

Diktatura proletariata še nikdar ni bila demokracija. Demokracija je bila rojena v Grčiji in ne v Moskvi, niti ne v Aziji, a prav gotovo tudi ne v Belem dvoru na Dedinju ali v Titovi vili na Brionih. Demokracija je bila rojena kakih petindvajset stoletij preje, kot je svet slišal o marksizmu-leninizmu, stalinizmu ali titoizmu; skozi veke se je nato razvijala, a takšna, kot jo poznamo danes, je vzrasla na zapadu. Pomeni, kot so jih dajali tej besedi svoje dni Hitler in Mussolini in Peron, a danes jih dajejo komunisti in razni fašistični ostanki, so čisto navadna potvorba.

Totalitarci različnih barv imajo posebne namene, ko potvarjajo pomen besede demokracija, kakor tudi, ko skušajo potvarjati pomen besed svoboda, enakost in bratstvo. Pri politično ali splošno zaostalih narodih utegnejo biti take potvorbe nekaj časa uspešne, posebno še, dokler totalitarizma ne občutijo na lastni koži. Toda zagotavljati narodom Jugoslavije, da imajo demokracijo, oziroma, da ima večina prebivalstva demokracijo, kaže očitno neumnost samega diktatorja in vsega komunističnega razreda. Titovci bi radi prikazali na zapadu, da je v Jugoslaviji vse v najlepšem redu in da so ljudje srečni in zadovoljni in zvesti Titu. Znaki nezadovoljstva, kot pomladne študentske demonstracije v Zagrebu in Skoplju, zadevajo jugoslovanske komuniste v živo, ker kažejo, da v Jugoslaviji ne tečeta med in mleko, kot bi Tito rad natvezil celemu svetu.

A prav z gornjo izjavo o demokraciji je Tito jasno pokazal, da v Jugoslaviji ni demokracije in ne svobode. Prav verjetno je, da niti Tito niti ostali jugoslovanski komunisti ne vedo, kaj je demokracija, čeprav o njej govorijo. Vedo le, da je njihova razlaga te besede navadna potvorba. Zato so potrebni pouka:

Predvsem se morajo naučiti, da je demokracija prav tako za večino kot za manjšino. Ves smisel demokratičnega političnega sistema je prav v tem, da utegne današnja manjšina postati jutri večina in obratno. Manjšina si prizadeva širiti svoje poglede in pridobiti pri-staše. Ker ve, da ji je pot do oblasti odprta na reden način, se ne bori proti obstoječemu redu, čeprav se ne strinja s pogledi večine o posameznih vprašanjih. Večina na oblasti pa se zaveda, da bo morda jutri v položaju današnje manjšine ter jo zato ne zatira, temveč sodeluje z njo za blagor skupnosti.

Ideal, h kateremu teži človeštvo že od davnih časov, je srečno, zadovoljno, plodno, varno življenje, vredno človeka - za vsakega posameznika in s tem za vse človeštvo. Da bi dosegli ta ideal, se moramo zavzemati za svobodo, enakost in bratstvo. V čim večji meri jih bomo dosegli, tem bližje bomo idealu. Da bi jih mogli doseči, mora biti vsak posameznik sposoben za svobodno življenje. Že stari Grki so smatrali, da je treba meriti ustanove po tem, kakšne ljudi vzgajajo, to je, kakšen značaj pospešujejo pri posameznikih.

Totalitarizem s svojim ustanovami ima namen, vzgojiti ljudi, ki bi se popolnoma in brezpogojno pokorili volji diktatorja in spoštovali oblast. Človek v totalitarni državi ne sme imeti svobodne volje, niti sme samostojno misliti. Največja odlika državljana totalitarne države je v tem, da se ukvarja s svojim poslom, a sicer da nima samostojnega mišljenja, temveč le vdano pritrjuje oblasti. Zaradi tega totalitariec poskrbi za najstrožje nadzorstvo nad virom informacij in nad izražanjem mnenja. Kadarkoli se pojavijo dvomi ali kritike ali mnenja, ki se ne strinjajo z uradnimi, jih je treba takoj iztrebiti do korenine, a prizadete je treba likvidirati. Kajti samostojno mnenje je nalezljivo in nevarnost je velika, da tudi drugi začno misliti z lastno glavo. Zaradi tega je posledica totalitarizma suženjsko življenje.

Demokrat pa v nasprotju s tem smatra za odliko dve lastnosti, katere morajo totalitarne države pobijati. Ena je neodvisnost. To je nepopustljivo zahtevanje pravice, da vsak misli po svoje in da si sam ustvarja mnenje. Druga je priznavanje iste pravice tudi drugim. To je strpnost, spoštovanje pravice drugih, da imajo lastno mnenje in da ga izpovedujejo. Strpnost počiva na spoštovanju tujih pravic in na brzdanju lastne nepotrpežljivosti in jeze, ko drugi ne mislijo tako kot mi. Demokrat smatra, da sta te dve lastnosti - neodvisnost in strpnost - bistveni za zadovoljive odnose med posamezniki. Ti odnosi so merilo vrednosti vsake družbene ustanove.

Demokracija s svojimi ustanovami ima namen, vzgojiti demokratičnega človeka, ki se zanima za javne zadeve in politiko, ki je ne-odvisen in strpen, kakor tudi sposoben in voljan misliti s svojo glavo in ki ima čut odgovornosti za skupnost. Posledica demokracije je svobodno življenje.

Edino v demokraciji se postopoma izgrajajo ljudje, ki so sposobni živeti v svobodi, bratstvu in enakosti. Edino tako se bližamo idealu, da bi živeli, kot se človeku spodobi.

Izvršni odbor
SLOVENSKE PRAVDE.

Vekoslav FARKAŠ:

ODGOVOR g. KNEŽEVIĆA

Ko je bil v KLICU objavljen moj razgovor z glavnim tajnikom HSS g.dr.J.Krnjevićem (KT 245), sem besedilo poslal g.Radoju L.Kneževiću bivšemu ministru dvora v begunskih jugoslovanskih vladah, in ga tudi vprašal, če bi želel kaj izjaviti v zvezi z omembo njegovega imena v intervjuju. Od njega sem dobil odgovor, datiran v Londonu 9.novembra t.l., ki ga z njegovim pristankom objavljam v prevodu:

"Dragi g.Farkaš!

Zahvaljujem se Vam za Vaše pismo kot tudi za srbsko-hrvatsko besedilo razgovora, ki ste ga nedavno imeli z g.Krnjevićem.Slovensko besedilo sem bral v KLICU TRIGLAVA.

Vaša vprašanja so bila postavljena inteligentno. Vsa se dotikajo bistva naših, jugoslovanskih vprašanj in sama po sebi v dokajšnji meri kažejo na prave odgovore.

G.Krnjević je ponovil svoje dobro poznane teze iz zadnjih let. Še vedno je separatist, z vidiki, ki ne sežejo daleč, - ozkosrčni nacionalistični fanatik, ki je 1955. proglasil Srbe z ozemlja Hrvatske za "temeljno zlo Hrvatov", po drugi strani pa pridigal zvezo Hrvatov in Albancev, katerih "prijateljstvo je tem potrebnejše, ker smo ob = kroženi od istega sovražnika."(HRVATSKI GLAS,1.marca 1954.) Žalibog da s takšnim svojim stališčem onemogoča ostvaritev enotne jugoslovanske fronte v emigraciji. Ta fronta pa je vsekakor neobhoden pogoj za

kolikor toliko uspešno delovanje v svobodnem svetu proti Titovemu režimu.

Upati je, da bosta jugoslovanska stvarnost v domovini in pri tisk dogodkov storila (ko bo šlo za biti ali ne biti), da se bo g. Krnjević vrnil, v osnovi, na pozicije od ene svojih ranih političnih faz. Ne na tisto fazo neposredno pred vojno, ko je kot postavljen senator kneza Pavla podpiral "kraljevsko jugoslovansko diktaturo" nad Srbi, - ki jo danes ne dosti razumno stavlja v isto vrsto z nacističnim Rajhom in fašistično Italijo. Ampak na tisto drugo fazo (ne vem točno, katera je po vrsti!), ko nam je med vojno zgovorno pojasnjeval: kako se je misel jugoslovanske skupnosti "rodila baš med Hrvati, ... kot posledica vse večje pangermanske in italijanske smrtne nevarnosti", in kako je "demokratska in na temelju dejanske enakopravnosti organizirana Jugoslavija enako potrebna tako Srbom kot Hrvatom in Slovincem." (SLUŽBENE NOVINE št.6. in št.10; leto 1942.) Ta državotvorni Jugoslovan Krnjević iz vojne faze nam je vsem drag in potreben, - in mi bi tako radi hoteli pozabiti na tiste njegove istočasne skrite stike z ljudmi iz Zagreba, stike, o čijih pomenu je pisal g.Martinović v KOLEDARJU HRVATSKOG GLASA za 1955. Naj bo mimo grede rečeno, da istočasno zavzemanje podpredsednika jugoslovanske vlade g.Krnjevića tako za kraljevino Jugoslavijo (javno) kot tudi za samostojno Hrvatsko republiko (tajno), ironično kaže na to, da bi zantinizem in makijavelizem v politiki nista izključni monopol zlo glasnih srbijanskih politikov.

V razgovoru z Vami je g.Krnjević našel potrebno, da omeni moje ime. Vprašujete me, če bi v zvezi s tem želel kaj povedati.

G.Krnjević mi zamerja, češ da sem "povsem nerresnično in netočno" objavil, da je 1943. prišlo med M.Grolom in njim do prepira glede vprašanja priznanja Banovine Hrvatske. Ne vidim, kaj naj bi bilo tu netočno. To je neovrgljivo dejstvo in ga je mogoče ugotoviti z branjem zapisnika ministrskih sej tiste dobe. Vztrajanje g.Krnjevića in g.Šuteja, da se v nameravano deklaracijo jugoslovanske vlade vstavi stališče o priznanju Banovine Hrvatske, in odklonitev vseh srbskih ministrov, da do tega pride, predstavljata tisti glavni, vidni razlog, da je bila politična vlada zamenjana s Purićevo uradniško vlado. To tudi sam g.Krnjević vključno priznava, ko "Grolu, Jo vanoviću, Trifunoviću" očita, da so "zavrgli svoje podpise, dane 1941." leta (ko so se bili izjavili za ohranitev Banovine Hrvatske). G.Krnjević pri tem pozablja tole: da so se med 1941. in 1943. na ozemlju Nezavisne države Hrvatske izvršili nad Srbi pokolji vsotolikih obsegov, da so bili ti pokolji izvajani kot državni program zaradi etniškega očiščenja mešanega srbsko-hrvatskega področja in da so bili ti pokolji še v teku v trenutku, ko se je razpravljalo o Deklaraciji. Bilo je politično in moralno nenogoče, da bi tedaj srbski ministri iz Londona sporočili Srbom v NDH: da bodo morali, v kolikor ne bodo popolnoma iztrebljeni, še naprej živeti pod oblastjo Zagreba, - ki je bil tedaj sedež gotovega ljudožrskega nacionalizma. To je tisto, kar se je pokojni Grol, eden od najidealnejših in najiskrenejših zastopnikov solidarnosti Srbov in Hrvatov, trudil, da pojasni v teku razprave o deklaraciji, - česar pa g.Krnjević ni hotel razumeti niti tedaj niti danes.

Kot da g.Krnjević ni v stanju razumeti: da se bodo bodoči odnosi v Jugoslaviji morali urediti s suvereno voljo izvoljenih narodnih predstavnikov, in to ne prej, dokler ne bo komunistična diktatura poražena. Zlom komunistične diktature, to je za vse nas prvi in glavni problem. Tega posla se je treba lotiti z združenimi silami. Emigracija more pomeniti resno udarno silo in resno pretnjo Titovemu režimu samo tako, če se ugledni ljudje kakor g.Krnjević ne bodo predajali separatističnim fatamorganam. Svobodna Jugoslavija je okvir za svobodno in v pravem pomenu samostojno Hrvatsko. Kdor hoče svobodno Hrvatsko, ta mora delati za svobodno Jugoslavijo. Separatizem je voda na Titov mlin.

PISMA UREDNIKU

MIHAILOVIĆ V SRBIJI: G. urednik! Rad odgovarjam g.M.B. (KT 242), kjer me sprašuje, kaj pravim na trditev Petra Martinovića-Bajice, da "od 1942 do 1944. ni bil promet na glavni komunikaciji Beograd-Skoplje in Beograd-Sofija nikdar časovno toliko prekinjen, da bi imeli okupatorji v svojem vojnem načrtu kakšno škodo" in na sugestijo, da bi bilo bolje, če Mihailović ne bi čepel v Srbiji ampak če bi se promaknil v gorati masiv Bosne, odkoder bi lažje obvladal vso Jugoslavijo in že s tem dejstvom kazal na jugoslovanski značaj svojega gibanja (podobno kot Tito).- Odgovarjam g.M.B., ker sem uverjen v njegovo demokratičnost, dočim obstoji gora dokazov, da je bil Bajica okupatorski sluga in nacistični plačanec, kateremu kajpak ne bom odgovarjal. - V vojno-strateškem smislu obstoji samo ona glavna komunikacija: Beograd-Niš-Skoplje-Solun. Od te glavne se odvaja krak po dolini Nišave za Pirot in Sofijo. To vsaj bi Bajica moral vedeti. Vem, da je možno dvomiti v mojo trditev, da sem odreja in osebno sodeloval pri rušenju železniške proge in mostov. Žal, dvomimo v izpovedi bratov, ne dvomimo pa v izpovedi sovražnikov ali lažnih prijateljev. Zato, kaj pravijo na vse to tuji viri? Letni dodatek "Britanske Enciklopedije" 1943, tiskan med vojno, ko navedb kasnejši politični razvoj torej ni mogel več spremeniti, piše pod datumom 11. julija 1942., v "Koledarju dogodkov 1942" tole: "Četniška vojska 250.000 mož je v srbskih planinah začela široko gverilsko ofenzivo proti silam Osi." Pod datumom 21. oktobra 1942 piše: "Jugoslovanski patrioti so v veliki balkanski bitki odbili sile Osi, pri čemer je bilo utitih 13000 sovražnih vojakov in izgubljeno od 600 do 900 mož v tridnevni bojih." Na isti strani je med slikami najvidnejših osebnosti iz leta 1942 tudi podoba Draže Mihailovića.

Viri sovražnika, v čigar službi je bil Bajica, pa pišejo:

"Fanatično prebivalstvo, zlasti srbske narodnosti, ne spoštuje velikodušnih in tolerantnih postopkov... Če se gverilci na gotovem področju tajno organizirajo, prebivalstvo pa (predsednik občine) ni o tem obvestil, bodo takoj streljani talci iz dotičnega mesta. Če pa ne bi bilo talcev, pa je streljati predsednika občine in več uglednih meščanov, izvršitev kazni pa objaviti celokupnemu prebivalstvu dotičnega okoliša... V primeru, da pride do izgub naših vojakov, postopajte po ključu: 1 nemški vojak = 100 Srbov... za vsakega ranjenega nemškega vojaka 50 Srbov... Kraje, v katerih bližini so bili izvršeni napadi in ki se nahajajo pod močno sumnjo, da so upornikom služili kot oporišče, naj bodo uničeni." To je izvleček iz "SS Freiwilligen Division Prinz Eugen, I-a, O.U., den 27.4.1942. Geheim! Taktische Grundsätze für die Führung des Kleinkrieges". Slične, le obširnejše, direktive lahko citiram tudi drugod.

Da pa se spet ne bi našel kakšen Bajica in trdil, da se gornja nemška naredba nanaša na partizane in ne na Jugosl. vojsko v Domovini, citiram opis položaja pri partizanih julija 1942:

"V tem času je bil v zapadnem delu Jugoslavije (Slovenija, Hrvatska in Zapadna Bosna) upor v zagonu, dočim je bil v vzhodnem delu (Srbija, Vzhodna Bosna, Macedonija, Črna gora, Hercegovina) v upadanju." ("Vojno delo", št. 12, Beograd, decembar 1957, str. 813.). Tisto "v upadanju" pomeni za ožjo Srbijo, da ni bilo niti najmanjšega partizanskega odrediča in pa, da je imel Bajica polne roke dela, ko je gonil Srbe in ostale pripadnike JVVD v smrt za račun Nemcev. Strelišče Bujanj pri Nišu jasno to dokazuje.

Kar pa zadeva Mihailovića in Bosno, je treba vedeti, da niso partizani po nekem "modrem načrtu", iz lastne iniciative, blodili po bosanskih, nikomur v vojni potrebnim "gudurama", ampak da so neprestano težili, da bi se vrnili v Srbijo. Celotno vrsto paničnih begov po vampir-državi NDH in Črni gori so opravičevali kot "ustvarjanje baze za povratek v zapadno Srbijo" (citat iz navedenega "Vojnog dela" str. 812). Ta piše na str. 811:

"Toda zdaj glavnina naših sil ni, kot prej v zapadni Srbiji, sprejemala frontalno borbo, ampak je izvršila prodor na jug in to v

trenutku, ko je okupacijska komanda potegnila glavno svojih sil na druge strani." Panični beg v predele, ki jih je "okupacijska komanda" izpraznila, imenujejo partizani "ofenziva" in "prodor", kar je mogoče videti na str.810.

To so bile glavne partizanske naloge 1943. in 1944:

"... razorožitev italijanske okupacijske armade... rešitev bitke za Srbijo" (Vojno delo -12, str.818).

Medtem ko so partizani "često predpostavljali borbo proti izdajalcem in kvistlingom borbi proti okupatorju", (Peko Dapčević: "Značaj i snaga manevra", Bgd 1954), je "250.000 jugoslovanskih gverilcev čakalo na znak za invazijo, (kakor) je gen.Dražo Mihailović sporočil iz svojega tajnega štaba" (Britanska Enciklopedija, letni dodatek 1943, v koledarju pod 12.junijom 1943). Toda zavezniki so naročili italijanski vojski, da izroči orožje partizanom..., kar so leto dni kasneje storile tudi bolgarske in albanske fašistične divizije. In tako so potem partizani pomagali Rdeči armadi da je skupaj z dovčerašnjimi okupatorskimi vojskami prodrla v Srbijo in da se je uresničil štiriletni partizanski sen o povratku v Srbijo, "ključ Balkana". Toda vsa štiri leta pred tem je Ravnogorski pokret s svojimi vojnimi enotami držal strateško in ekonomsko najvažnejši teritorij Jugoslavije - Srbijo, dočim je slabša sila, K.P.J., tedaj blodila po strateško in ekonomsko povsem nevažnih predelih Bosne in Črne Gore. Z vstopom Rdeče armade v Srbijo se je položaj povsem spremenil, ko so partizani postali močnejši in so vstopili v Srbijo, dočim so zaradi izdajstva Zapada ravnogorci postali šibkejši in so se potegnili v Bosno. Ko je bila na političnem polju zlomljena hrbtenica JvD, so se začeli jačati partizani, ki so zadnje štiri mesece v vojni postali močnejši, ko so skoncentrirali glavno v Srbiji. Brez Rdeče armade ne bi bilo partizanske zmage. Vendar Kromelj ni smatral Bosno za strateško važno, da bi tja poslal svoje čete.

M.Aćin-Kosta.

RAZGOVOR FARKAŠ:KRNJEVIĆ: G.urednik! Zakaj vendar g.Farkaš ni vprašal g.dr.Krnjevića, kaj pravi o vseh tistih Hrvatih, ki zanj še ni = koli niso slišali, pač pa so mnogokrat slišali zagotavljanja Tita in Bakarića, da imajo zdaj svoje lastno republiko? In zakaj ga ni vprašal, kako se sploh upa govoriti v imenu hrvaškega naroda? Hrvati so leta 1920. volili za HSS, leta 1941. so bili za NDH, leta 1945 pa za DFJ. Dr.Maček je predsedel celo vojno brez vsakršnega vpliva in pomena. Dr.Šubašić je dokončno pokopal kraljevino, a tudi HSS. Dr.Krnjević pa še vse do danes ni dojel stvarnosti. V.S.

G.urednik! V kripti samostana Ecce Homo v Jeruzalemu je med votivnimi tablicami na stenah tudi ena, ki v velikih črkah proglašča HRVATSKA, a med podpisi v manjših črkah sta dr.Krnjevićev in dr.Jukićev (kamnosek ga je napravil za Jukića). Tem gospodom je med vojno vsekakor ves čas lebdela samo Hrvatska pred očmi, tako da se niso utegnili baviti z vojnimi problemi na jugoslovanskem, evropskem in svetovnem torišču.Še danes g.dr.Krnjević ne sliši in ne vidi nič, ampak samo govori o hrvatski državi.Na misel ni prihajajo primitivne nankalne naprave, kakršne je dr.Krnjević vsekakor videl v Egiptu.Osel je vprežen v gepelj, ki s korci zajema vodo iz vodnjaka in jo razliva po poljih.Da se oslu ne bi zrtelo v glavi, ima zavezane oči.Dr.Krnjević se podobno vrti v krogu z zavezanimi očmi in črpa vodo na komunistična polja.

Peregrin

RAZGLEDI

Nedavno sem poročal o potovanju kralja Petra in o "demokratičnih govorih",ki jih je imel po Ameriki in Evropi. Kot obvešča kraljeva pisarna, bo ta modrost objavljena v posebni knjižici. Ob priliki svojega 36.rojstnega dne, 6.septembra, pa je kralj poslal priložnostno poslanico "narodom Jugoslavije",v kateri pravi med drugim: "V svojih govorih,ki sem jih imel v Chicagu,Parizu in Bruxellesu tekom tega leta, sem poskušal razložiti na čim krajši in jasen način smisel,cilje in program naše narodne borbe za osvoboditev naše domovine izpod komuni-

stičnega jarma. Kot ustavno-parlamentarni vladar, kakršen vedno želim biti, ne mislim iti dlje od tega. Zdaj je na onih, ki v svobodnem svetu predstavljajo...narodne in politične grupe, da na osnovi tako postavljenega in objavljenega programa, izvrše potrebno organiziranje borbenih sil naše ljudske demokracije. Moje kraljevsko priznanje in moja kraljevska podpora takemu delu ne bo izostala." Krasno! Človek ki je naročil nam vsem, naj pristopimo k Titu, zdaj pod krinko "iskrenega demokrata" poskuša zvreči krivdo za vse na nekaj demokrat = skih politikov in v naprej onemogočiti vsako njihovo akcijo med politično zaostalo, v osnovi nedemokratično emigracijo, vsako akcijo demokratov - če ta ni pod njegovim pokroviteljstvom.

Ob priliki 25 letnice smrti kralja Aleksandra so monarhisti priredili spominske svečanosti v Parizu in Londonu. Na pariški je bila prisotna tudi kraljica-mati Marija, knez Pavle in knez Mihailo (črnogorski) ter član JNO g.Boško Jevtić. V Londonu pa je bil sestavljen poseben odbor vseh srbskih nacionalnih organizacij, ki je pripravil komemoracijo, na kateri naj bi govorili gg.dr.Prvislav Grisogono, profesor M.Stajić in general Bora Mirković. Namen je bil, da bi osvetlili lik pokojnega kralja iz raznih vidikov: političnega, vojaškega itd. Sami svečanosti naj bi prisostvoval tudi kralj Peter, o čemer je prireditveni odbor dolgo časa dopisoval s kraljevo pisarno, zlasti ker je želel na komemoraciji govoriti tudi kralj. Temu pa sta se protivila gg.Grisogono in Stajić, nakar se je zdelo, da kralj ne bo vztrajal na svoji zahtevi, pa je temu primerno bil tudi tiskan program. Toda na sam dan proslave je kralj izjavil, da bo govoril; zato sta gg.Grisogono in Stajić odklonila svojo udeležbo in kajpak tudi svoja govora. Nekateri člani prireditvenega odbora so njuno stališče grajali, češ da bi kljub temu morala govoriti.

V svojem govoru, hvaleč svojega očeta in njegovo veliko ljubezen za narod, politično modrost in vojaško genialnost, poskušajoč, da pove, da je tudi on podoben svojemu očetu, je kralj Peter tudi rekel: "Moj oče je za vedno zaprl svoje oči z mislijo, da je demokracija edina in najpravičnejša pot za pravilno rešitev vseh notranjih vprašanj Jugoslavije..."

Ko pa je bila komemoracija (11.oktobra) že mimo, je Jugoslovanski narodni odbor objavil v NASI REČI, da nima nobene zveze s zadevno prireditvijo, ker "so nastale gotove okoliščine, ki so spremenile celotni značaj nameravane komemoracije." Tej izjavi se je pridružila tudi Zadruga Oslobođenje v Londonu, profesor Miodrag Stajić, predvideni govornik, pa je izjavil tisku, da ni želel predsedovati akademiji, ker je bil protivno zamisli prirediteljev v naprej odrejeni, tiskani in objavljeni program spremenjen po volji tistih, ki niso niti sodelovali v pripravah za komemoracijo niti so pokazali kakšno koli pobudo zanjo.

Tako niti Jugoslovanski narodni odbor niti g.prof.Stajić nima ta dovolj korajže, da bi jasno povedala, kaj je bilo na stvari. Ali ni prvi pogoj za vsako politično družbo, ki hoče biti demokratična, da je obveščena?

"ROKO KALEB JE ŠKODLJIV!" Oktoberska HRVATSKA ZORA, ki jo ureja g.Roko Kaleb, objavlja izvleček iz skupne okrožnice, ki jo je lastnik zboriške ISKRE in predsednik ZBORA g.Jakov Ljotić, naslovil na svoje ljudi. V njej naglašja, da je delo in pisanje HRVATSKE ZORE škodljivo, organiziranje zadruga BUDUČNOST pa z vidika naše borbe nedovoljeno. "Roko stalno govori in trdi, da je za Jugoslavijo - skupno državo. Toda ko se je odrekel jugoslovanstvu, gleda Jugoslavijo samo skozi hrvatske naočnike, samo s hrvatskega stališča in samo skozi hrvatske interese, - takšna Jugoslavija pa ni mogoča..." stoji v okrožnici. G.Kaleb je, pravi g.Ljotić, za konfederativno Jugoslavijo, ki ni mogoča, ker ni možno potegniti meje med Srbijo in Hrvatsko. Toda najhujše šele pride: "On je za konfederacijo z demokracijo, kar pomeni: ako se Hrvati ali Srbi ali Slovenci izjavijo proti skupni državi, imajo pravico iz nje izstopiti."

LJUBO SIRC

OBSOJEN NA SMRT

I.

Kranj je med obema vojnama postal iz podeželskega mesteca industrijsko središče. Kot otrok sem se še igral na travnikih, kjer danes stoje tovarne. Nekaterim Kranjčanom, med njimi mojemu staremu očetu in očetu, se je posrečilo privabiti prva češka podjetja. Kmalu so začeli ustanavljati tovarne po njihovem zgledu tudi domačini. Moj oče je začel kot bančni uradnik. Po materi je dobil majhno trgovino in gostilno. Nekaj časa je vodil tiskarno. Končno je začel s tekstilno tovarno in jo v desetih letih razširil v precejšnje podjetje. Dobro sem se zavedal, da tovarna ni priletele izpod neba, saj sta oče in mati delala čisto pozno v noč.

Ponosen sem bil, da je bil moj oče med redkimi slovenskimi tovarnarji. Vendar se mi je pod vplivom splošne "protikapitalistične" atmosfere zdelo, da mora biti z lastništvom tovarne nekaj narobe. Poleg tega se mi je kot dijaku tovarna tudi zamerila, ker je oče hotel, da bi hodil vanjo delat in da bi jo spoznal predvsem s tehnične strani, jaz smpa takrat za tehniko imel bore malo smisla. Najhuje je bilo v počitnicah po mali maturi, ko mi je zagrozil, da me bo vpisal v tekstilno šolo namesto v višjo gimnazijo, če ne bom vsak dan delal v tkalnici. Ko sem slišal, da mu je to nasvetoval nek celjski tovarnar, bi ga z veseljem utopil v žlici vode.

Ko mi je bilo 14 let, sem zbolel na pljučih. Poslali so me v sanatorij v Avstrijo in kasneje, ko se mi je jetika ponovila, v Švico. Celih 20 mesecev sem bil v Švici priklenjen na posteljo. Bolezen me je privedla do spoznanja, da človek more le malo sam iz sebe, tako da sem večkrat molil za zdravje. Spoznal pa sem tudi nekaj drugih bolnikov iz tujih dežel in odpirali so se mi pogledi na svet. Kjub temu sem bil še nekaj časa tako navdušen nacionalist, da sem razumel celo nacizem, ki sem ga imel za nemški nacionalizem. Toda ko je Hitler pogoltal Češkoslovaško, je moje navdušenje izplahnelo. Videl sem, da je napadalni nacizem le kaj drugega kot moje navdušenje za Jugoslavijo. Ostalo mi je le nekaj idej, kot naklonjenost načrtnemu gospodarstvu in močni roki, v čemer me je potrdil Milan Vidmar s svojo knjigo "Med Evropo in Ameriko".

Tisto jesen leta 1939, ko je Hitler napadel Poljsko in je izbruhnila vojna, sem se vpisal na pravno fakulteto ljubljanske univerze. Študentski klubi so se tedaj vrstili od skrajno katoliške "Straže v viharju" do komunističnega "Slovenskega kluba", a pripadal nisem nobenemu, ker mi niti eden ni popolnoma odgovarjal in zaradi študija itak nisem imel časa na pretek. Bil pa sem član kranjskega študentskega kluba, kjer smo se zbrali visokošolci vseh različnih političnih pogledov in smo imeli zelo zanimive razgovore o političnih in društvenih vprašanjih.

Ni mi bilo popolnoma jasno, kaj komunisti pravzaprav hočejo, a smatral sem jih za nekakšne idealiste, ki se bore za pravico, čeprav se pri tem včasih poslužujejo dvomljivih sredstev. Moj oče je obiskal ZSSR kot član trgovinske delegacije, ki se je pogajala glede dobav bombaža. V Moskvi je prebil 14 dni in čeprav je bil zelo zaposlen, je le opazil, da blaga v trgovinah ni bilo na pretek in da delavske plače nikakor niso bile boljše kot pri nas. Opazil je tudi, da je bila delavska disciplina zelo stroga, da so bila gledališča sijajna in da je bila hrana v hotelih za tujce dobra. Razkazali so mu nekaj čudežev tehnike, kot moskovsko podzemeljsko železnico in kanal od Moskve do Volge.

Pri vsem tem je opazil, da se Rusi izogibljejo pogovorov z tujci. Celo nek pijanec se je pobral brez besede, ko mu je natakarkaj šepnil v uho, čeprav je bil preje zelo zgovoren ob restavracijski mizi, kjer so sedeli jugoslovanski delegati. A na splošno je oče le

misli, da je bila revolucija za Rusijo napredek. Edina presenetljiva stvar so bili delavci, ki so živeli v kleti jugoslovanskega poslaništva. Bili so Jugoslovani, ki so priromali v Sovjetsko zvezo kot v obljubljeni deželo, a so se nemudoma zatekli v poslaništvo, čim je bilo odprto, in so prosili, naj jih pošljejo domov.

Eden od kolegov na univerzi je bil Peter, ki se je bahal, da je historični materialist. Pogosto se je zapletal v razprave s profesorjem Bilimovičem, starim ruskim emigrantom. Ko nam je Bilimovič razlagal, kako ponudba in povpraševanje določata cene na tržišču, je Peter vprašal, kaj je potem vrednost, ki je po marksistični teoriji enaka vložnemu delu. Bilimovič je razlagal in dopovedoval, a Peter je vztrajal na svojem, dokler se stari profesor ni temeljito razjezil. Mnogi študenti smo držali s Petrom, ker se nam je zdelo, da zastopa novo znanost proti zastarelim naukom. A Peter in njegovi prijatelji so imeli velike težave, ko so skušali opravičiti sovjetski pakt z Nemčijo, razkosanje Poljske, pograbitvev baltičskih držav in napad na Finsko. Obenem so trdili, da so za mir in proti imperializmu ter so prirejali demonstracije na univerzi proti delni mobilizaciji.

Druga za drugo so padale države Hitlerju v žrelo. Leta 1941. je prišla vrsta na nas. 26. marca, dan po Cvetkovičevem podpisu trojnega pakta, smo študenti priredili demonstracije. Le skrajni desničarji in ljotičevci se nam niso pridružili. Policija nas je razgnala izpred ljubljanske univerze in nas napodila iz Zvezde, kjer smo se zbrali pred Aleksandrovim spomenikom. Prava bitka se je razvila v študentovskem domu, kjer so študenti metali prazne konzervne škatle skozi okna na policijo in kričali "Živio bratje Japonci!", kajti Japonska je tudi bila član trojnega pakta. Policija je vdrla v dom in aretirala vse, kar jih je mogla ujeti. Nekaj študentov pa je pobegnilo na streho in so v pižamah sedeli ob dimnikih.

Naslednje jutro sem šel proti univerzi, da bi videl, če bo še kaj demonstracij. Srečal sem Boruta, ki mi je navdušeno povedal, da je bil v Beogradu izvršen prevrat in da je gen. Simović sestavil novo vlado. Na oglasni deski pred JUTROM sem bral vest "Kralj Peter je prevzel oblast". Od policije sem se je zaslišalo vzklikanje. Po cesti so korakali z zastavami študenti, ki so bili čez noč v policijskih zaporih. Ljudje so se jim pridruževali in kmalu je po vsej Ljubljani odmevalo petje in vzklikanje. Zvedeli smo za sestavo nove vlade in pozabili na vse strankarske razprtije. Nacionalisti so kričali "Živio Maček!", liberalci so vpili "Živio Kulovec!", kar jim sicer nikdar ne bi padlo v glavo.

Edino komunisti se niso pridružili splošnemu praznovanju. Ko so se zbrali predstavniki študentovskih klubov, da bi sestavili skupen proglas, so komunisti izjavili, da ne morejo podpreti vojne na strani britanskih imperialistov. To nas je pretreslo. Kdo se je brigal za imperializem! Hoteli smo le braniti svojo domovino! "Ali se boste borili za narod in kralja?" jih je vprašal eden od nacionalistov. "Za narod že, ne pa za kralja", je odgovoril komunist in zapustil sestanek. Nekdo je skočil za njim in ga kresnil po glavi.

Tudi oblasti so skušale pomiriti manifestacije, ker so se bale, da bi "severni sosedi utegnili napačno razumeti naše navdušenje", kot nam je dejal nek oficir pred komando divizije. Starejši ljudje so bili treznejši. Oče me je poklical, ko sem v sprevedu korakal mimo kavarne "Zvezde", in mi rekel: "Nikdar se preveč ne navdušuj. Ne veš, kaj še pride". A naše navdušenje je prekipevalo, ko smo kričali, da se Nemcem ne damo, dokler nismo bili vsi hripavi. Naslednji dan smo se vsi hoteli javiti za prostovoljce. Jaz sem moral k zdravniku, ki mi je rekel, naj ne bom neumen, ker se s slabo pozdravljeno jetiko in pneumoraksom na obeh pljučih ni šaliti. Zelo sam bil razočaran. A tudi ostale niso hoteli sprejeti kot prostovoljce. Tolažili so se, da bo itak kmalu izbruhnila vojna, nakar jih bodo radi vzeli. V navdušenem pričakovanju smo nadaljevali s poslovnimi večeri.

Po takem krokanju sem prišel 6. aprila pozno v svojo sobo, a tuljenje siren me je hitro vrglo iz postelje. Nad Ljubljano so bila nemška letala. Začelo se je. Takoj sem se odpravil domov v Kranj. Večina kranjskih študentov se je odpravljala v prostovoljce in le z te-

žavo so me prepričali, da ne morem z njimi. Fantje v študentovski legiji so doživeli nekaj hudih dni. V Novem mestu so jih obstreljevala nemška letala. A še hujše je bilo, ko so jih v Zagrebu sprejeli nemški tanki in Ustaši.

Negotovost je bila tiste dni huda. Ljubljanski radijski oddajnik v Domžalah so razbile nemške štuke. Nemški radio je recimo poročal, da je bilo požganih nekaj nemških vasi blizu Kranja, čeprav nemških vasi ni bilo ne blizu ne daleč, a tudi od slovenskih nobena ni zgorela. Končno smo 9. aprila zvedeli, da je padlo Skoplje. Zdelo se nam je neverjetno. Odrezani smo bili od Grčije in polom je bil nezogiben.

Čudno se je zdelo, da smo le nekaj dni preje tratili toliko besed o naši "slavni vojski", ki se je zdaj razblinila v nič. V štabih so pač preveč pogrevali staro slavo iz prve svetovne vojne, da bi se mogli posvetiti modernim vojnim problemom. Upoštevali tudi niso razpoloženja med vojaki. Zdelo se mi je, da bi se bila morala jugoslovanska vojska umakniti v Bosno, kjer bi moralo biti vse pripravljeno za daljše operacije. To bi kajpak pomenilo, da bi bili Slovenija in Hrvatska prepuščeni sovražniku in bi ekstremisti dobili osnovo za trditve, da so jih Srbi izdali. A proti-jugoslovansko razpoloženje med Hrvati je že itak bilo tako, da ne bi moglo biti slabše.

Polom je Slovence zelo potrl. Nekateri na Gorenjskem so se v obupu celo tolažili, da bo pod Nemci vsaj red. Drugi so se norčevali iz Jugoslavije in Srbov. Mene je oče poslal na Golnik, še predno so prišli Nemci, a kakih deset dni kasneje me je nujno poklical v Kranj. Mesto je bilo polno nemških zastav in nisem se več počutil doma. Tudi se nisem dolgo zadrževal. Nek tovarnar, ki je proje trdil, da je Poljak, a se je zdaj izkazal za Nemca, nas je posvaril, da me bodo Nemci zaprli. Odpravil sem se v Ljubljano in čez nekaj dni so mi sledili starši in drugi sorodniki.

Kročile so govorice, da bodo Nemci začeli zapirati. Ko se nekaj dni ni nič zgodilo, so se nekateri Kranjčani odločili, da se ni ničesar bati in so se vrnili v Kranj. Moj stari oče je bil med njimi. Nič drugega si ni želel, kot da bi ga v miru pustili doma. Toda čez nekaj dni je bil stari oče spet v Ljubljani in le majhen kovčeg je prinesel sabo. Nemci so pričeli zapirati na debelo. Starega moža je vse skupaj zelo potrl in maja je umrl. Čeprav sta bila stara politična nasprotnika, je Msgr. Škerbec, kranjski dekan in prav tako begunec, takoj ponudil, da ga bo pokopal.

Begunci iz Gorenjske in Štajerske so se zlivali v Ljubljano, kjer so Italijani začeli svojo fašističko komedijo, a jih vendar ni bilo mogoče primerjati z Nemci. Mnogi Italijani so si domišljali, da nam prinašajo rimsko kulturo, kar so pokazali s tem, da so porušili spomenike kralja Petra in Aleksandra. Nekaj slovenskih politikov je napravilo veliko napako, da so postali člani pokrajinskega sveta "Provincia di Lubiana" s fašističkim visokim komisarjem. Verjetno so zares želeli pomagati Slovencem skozi težke čase; a če bi Italijanom odrekli sodelovanje, bi se morda izognili žalostnim posledicam in Italijani bi se morda obnašali bolj pametno.

Čeprav so vodilni člani Sveta kmalu odstopili, se napake ni dalo popraviti. Ljudem se je zdelo, da s fašistično Italijo in nacistično Nemčijo ni kompromisa. Italijani su kmalu pokazali, da bi nas radi poitalijančili, če bi le imeli dovolj časa in moči. Nemci so medtem uvajali novi red na Gorenjskem in Štajerskem, da bi "vrnili nemštvo tem starim germanskim deželam". Junija so pričeli s transporti deportirancev v Srbijo. Vlaki z Gorenjske so morali skozi Ljubljano. Rdeči Križ je pripravil okrepčila, a mnogi smo se vtihotapili na kolodvor v Šiški, kjer se je ponoči ustavil vlak z deportiranci, in smo pozdravljali znance v vagonih. Naslednjič je kolodvor stražila italijanska vojska. Množica ljudi, ki se je zbrala, je pričela prepevati domoljubne pesmi, ko je privozil vlak z deportiranci. Italijanski oficir je zapovedal, naj se razidemo in vojaki so pripravili puške na strel. Tedaj se je zgodilo nekaj čudnega. Popadel me je tak strah, da sem se obrnil in zbežal s tako naglico, da sem skoraj podrl otroka. Čeprav me nihče ni opazil, me je bilo kasneje večkrat sram zaradi tega.

Odseljeni Slovenci so bili v Srbiji sprejeti kot bratje, čeprav so bili zaradi poraza in Ustašev srbski ljudje takrat precej protijugoslovansko razpoloženi. Deportirancem in vsem tistim, ki so se zatekli v Ljubljano, so Nemci zaplenili imovino. Zaplenjena je bila tudi Sirčeva tovarna in vsa ostala naša imovina in proglašeni smo bili za sovražnike države in naroda. Delavcem v tovarni so povedali, da morajo biti veseli, ker so jih osvobodili krvosesa Sirca in jim prinesli pravico. Tovarno so Nemci preuredili za izdelovanje letalskih delov.

PRIHODNJIČ: Osvobodilna Fronta in Pravda.

(Copyright)

+++++

"ODPRTA NOČ IN DAN SO GROBA VRATA"

Dne 21.oktobra je v Chigwellu, Essex, na domu svoje hčere ge. A= ne Stuttard umrla zgladna slovenska krščanska mati gospa MARIJA ŽE= BOT, v starosti 79 let.

Pokojna je bila mati šestih otrok, ki žive na vseh delih sveta. Njen mož pokojni g. Franjo Žebot je bil ugleden slovenski javni de= lavec in dolgoletni župan mesta Maribor. Po zasedbi Mariboru v aprilu 1941. je bila vsa družina nasilno razpršena na vse strani, očeta pa je Gestapo takoj odpeljal v Dachau, kjer je leta 1945. pred kapi tulacijo Nemčije končal v krematoriju. Gospa Marija se je z družino začasno unaknila v Ljubljano, leto 1945. znova odšla v begunstvo v Avstrijo, nakar je pomladi 1948. prišla v Anglijo k svojini hčer= kama. Kljub vsemu trpljenju in ponižanju je ohranila globoko in ži= vo vero, do zadnjega diha zvestobo Bogu in slovenskemu narodu.

Pogreb je bil 26.oktobra ob lepem številu rojakov. Sv. našo za= dušnico je opravil č.g.I.Kunstelj, ki je imel tudi pogrebne obredne molitve v slovenskem jeziku ter se v lepih besedah od pokojnice tu= di poslovil. Pokopana je na pokopališču v Leytonstone. Na grob je bilo položenih več vencev, med njimi tudi lep venec rdečih nagelj= nov s slovensko tribarvnico. Iskreno sožalje žalujoči družini, bla= ga gospa pa naj v miru počiva na tujih tleh in uživa večno plačilo pri Bogu. Bog pa nam Slovincem daj še mnogo takih mater! Peter Selak

PRED DESETIMI LETI

"...naslednja statistika...ka že, koliko je bilo v nekaterih be ograjskih ministrstvih leta 1932 zaposlenih srbskih in nesrbskih uradnikov: V ministrstvu za notra nje zadeve je bilo od 127 uradni kov 113 Srbov; v ministrstvu za zunanje zadeve je bilo od 219 u= radnikov 180 Srbov; ministrstvo za pravosodje je imelo od 137 u= radnikov 116 srbskih; v ministr= stvu za prosveto pa je od 156 u= radnikov sedelo kar 150 Srbov... V odstotkih je bilo 87% Srbov... Skoda da niso znane tudi števil= ke iz Predsedstva skupščine, Pred sedstva senata in Predsedstva vla de, iz Maršalata in Ministrstva dvora, Glavne kontrole in Državne ga sveta ter iz Ministrstva voj= ške.... Kaj so vendar rekli nato ... slovenski ministri in ... po litiki..." KT št.33/15.XI.1949.

DROBNE

25.oktobra so vsi slovenski župani, pokrajinski in občinski svetovalci na Tržaškem podpi= sli spomenico na predsednika ital.vlade, kjer ob petletnici Londonskega sporazuma opozarja jo ital.vlado, kaj je še treba izpolniti.

V Celovcu je avstrijski zun minister dr.Kreitsky sprejel za stopstvo slov.nar.nanjšine, slo venski tisk pa s tem v zvezi o menja ministrovo izjavo, da je treba dati Slovincem iste pra= vice kot jih Avstrija terja za tirolske Nence.

Na poti v Manchester je dr. Vlado Dedijer, ki bo eno leto predaval na univerzi o partizanih. POVERJENIKA K.T.: Mrs.P.Miladino vič, 12 Oxford Rd, INGLEBURN, NSW (Avstralijo) in Mr.J.Žerjav, 114 Pope St., FAIRFIELD, Conn., U.S.A.

OD MESECA DO MESECA

Komunisti so ta mesec praznovali obletnico oktobrske revolucije. Med čestitkami, ki so jih prejeli v Moskvi, sta bili tudi Eisenhowerjeva in Titova. Ta poslednja vsebuje čestitke Hruščovu "osebno" in "članom slavne KP Sovjetske Zveze, ki je pod Leninovim vodstvom izvršila revolucijo". - Jugoslovanski časopisi so se pri tem na vse kripnje trudili, da bi dokazali, da so se revolucionarji 1917. leta borili za "nove, svobodne, demokratske in zares enakopravne odnose med socialističnimi deželami," kar danes propagira ZKJ. Toda sovjetski odgovor na vse to je možno videti v objavi političnega priročnika "Elementi političnega znanja", ki je izšel v Moskvi, v katerem avtorji napadajo jugoslovanski "revizionizem" in trdijo, da Titov režim ne podvzema mer za utrditev socializma v Jugoslaviji. A med onimi deželami, ki so na koncu pretekle vojne zvrge izkoriščevalce z oblasti, je Jugoslavija na zadnjem mestu in omenjena samo mimogrede.

Trenutno trajajo medeni tedni med Italijo in Jugoslavijo, kot je Klic Triglava že poročal v pretekli številki (uvodnik o izboljšanju razmer v Trstu). Sodelovanje med obema državama je zelo pestro. Podpisali so tudi nov sporazum s katerim je italijanskim ribičem dovoljeno loviti v jugosl. vodah. Dalje sporazum o obmejnem prometu (okrog 20.000 tovornih avtomobilov prekorači mejo vsako leto), o povečanem gospodarskem sodelovanju, trgovini (Italija je najboljša jugosl. odjemalka), itd. Državni podtajnik za zunanje zadeve Folchi je bil nekaj dni v Beogradu, a mešani jug. italijanski odbori za manjšine in tehnično znanstveno sodelovanje so zasedali v Rimu.

Po drugi strani pa je avstrijska vlada na Dunaju odobrila pokrajinski vladi v Celovcu deset milijonov šilingov kredita za proslavo 40-letnice koroškega plebiscita, ki se bo vršila drugo leto. To smatrajo v Jugoslaviji za začetek nove proti-slovenske kampanje na Koroškem. - Avstrijci bi radi zvrgli odgovornost za zatiranje slovenske manjšine na jugosl. vlado, češ, da jugosl. vlada ne želi normalnih odnosov z Avstrijo, ker da noče plačati odškodnine za podržavljeno avstrijsko imovino v Jugoslaviji. Po drugi strani pa je novi avstrijski zunanji minister priznal, da ima jugosl. manjšina na Koroškem pravico do istega položaja, kot ga zahteva Avstrija za svojo manjšino v Italiji. Toda s tem, da Avstrija grozi Italiji, da bo to vprašanje sprožila v Združenih Narodih, si sama sebi koplje grob, ker se otepa vsakega poskusa, da bi se rešilo vprašanje koroških Slovencev.

Organ zveze komunistov Jugoslavije, KOMUNIST, je 29. oktobra spet pogrel februarско pismo CK ZKJ, v katerem je CK kritiziral nekatere nezdrave pojave "no vega razreda". Kljub temu, da je bilo baje veliko storjenega, da se take pojave odpravi, KOMUNIST trdi, da se še vedno kršijo pravice samoupravnih organov in da obstoja birokratski odnos napram delavcem. Poleg tega se razsipajo družbeni skladi, obstojajo privilegije in protekcija in prihaja do pogostih intervencij. Odloki delavskih svetov in raznih organov družbene samouprave so v ne katerih podjetjih in ustanovah gola formalnost. Slučaji pritiska in izigravanja odločitev raznih komisij delavskih svetov (n.pr. za zaposlitev, dodelitev stanovanj, itd.) s strani vodstev podjetij so še vedno pogosti. Ljudje, ki se drznejo kritizirati, se znajdejo brez posla na cesti, ker da so baje škodovali ugledu podjetja odn. njegovega vodstva. Včasih se tudi navajajo razlogi za odpust s posla, ki na prvi pogled iz gledajo docela zakoniti. Kar se tice razmetavanja denarja iz raznih skladov, KOMUNIST trdi, da se vrši dosti preveč proslav raznih obletnic, razkošnih banketov in "uradnih potovanj". Plače raznih gospodarskih, tehničnih in družbeno političnih funkcionarjev se večajo brez sorazmernega povečanja kvalifikacij in odgovornosti. To se tice raznih predsednikov delavskih svetov, upravnih odborov in sindikatov kakor tudi sekretarjev organizacij Zveze komunistov. Vse te pojave, pravi časopis, vodijo ljudi do prepričanja, da je nujno imeti "zveze" in delati "usluge" kot v starih časih. To, pravi KOMUNIST, ima slabe politične posledice in proti temu se mora zveza komunistov boriti.

24. oktobra se je v Mariboru vršilo veliko zborovanje v čast 40-letnice KPJ, na katerem je govoril Kardelj. Potem ko je naslikal rožnato sliko sedanjih gospodarskih prilik v Jugoslaviji in posebno v Sloveniji, je zavrnil one, "katerim je to stopilo v glavo in ki menijo, da sedaj lahko vse dosežemo in ki zahtevajo povečane investicije, višji življenski standard, več proračunskih izdatkov, itd." Ako bi to dovolili, je dejal Kardelj, bi "ustvarili gospodarsko nesorazmerje, ki bi nas potisnilo nazaj za nekaj let." Zato je potrebno vztrajati pri sedanji liniji in "realistično oceniti materialne možnosti, ako hočemo doseči rezultate." Večji zaslužek

mora zaviseti od večje proizvodnje. Kar delj je tudi dodal, da "ne smemo pozabiti nerazvitih področij v naši državi in da je naša prva naloga v bodočnosti nuditi pomoč tem področjem."

Podobno zborovanje so 9. novembra imeli tudi ljubljanski študenti in akademiki na Kongresnem trgu. Govoril je Vlado Krivic, bivši sekretar partijske organizacije na univerzi pred vojno. Dejal je, da 40 bivših studentov ljubljanske univerze nosi odlikovanje ljudskega heroja. 25 jih je že mrtvih, med njimi Boris Kidrič in Tone Tomšič, katerema so po zborovanju odkrili spomenike v avli ljublj. univerze. - Govorec o povojnem razvoju je Krivic dejal, da je ljublj. univerza dobila pet novih fakultet, popolno medicinsko in stomatološko fakulteto, deset novih institutov in tri visoke akademije. Letos študira 8.750 akademikov v primeru z 2.470 v šolskem letu 1940/41.

GOSPODARSTVO: Kot sem že napovedal, je zvezna skupščina sprejela zakon o obdelovanju zemlje. Zakon nima nobenega vpliva na lastništvo, toda obvezuje poljedelce, da se držijo gotovih načel moderne proizvodnje. Ta načela se bodo razlikovala od pokrajine do pokrajine v skladu z njihovim razvojem. Ljudski odbori ne bodo mogli zahtevati izpolnjevanja načel, ako ne bo na razpolago zadostne opreme in drugih sredstev, ki zavise od investicijske politike.

Prevoz robe po železnici se bo podražil s 1. januarjem za 15%. - Kot je že znano, se bodo s 1. januarjem dvignile tudi cene elektriki in stanovanjem. Zaradi povišanja starnarine se bodo plače povečale za 6½%, toda ne glede na to bi se morale plače po planu povečati za okroglo 7% na leto. Trenutno ni nikomur jasno, ali bo obljubljen 6½% povečanje dodano 7% ali pa bo to vse.

Skupina beograjskih doktorjev je proučila prehrambene "navade" Jugoslovanov in za ključila, da je hrana delavcev v rudarskih področjih nezadostna. Vrednost njihove hrane se giblje od 2.100 do 4.300 kalorij na dan. Poleg tega ji manjka proteina in maščob ter vsebuje preveč škroba. Hrana poljedelcev se giblje od 2.000 do 3.200 kalorij namesto 5.000 za časa sezone. Tudi njihova hrana vsebuje preveč škroba, ker jedo veliko kruha. Hrana mestnega prebivalstva je zadovoljiva, toda tudi ti jedo preveč kruha.

Poročal sem, da bo tovarna motornih koles TOMOS v Kopru pričela izdelovati automobile francoske zname Citroen. Iz tega se da ne bo nič, ker je zveza avtomobilske industrije odbila dovoljenje, da bi TOMOS

postal avtomobilska tovarna. Zveza smatra, da bi se splačalo samo, ako bi tovarna lahko izdelala kakih 100.000 avtomobilov na leto, ne pa samo 1.000, kot je bilo predvideno. Hudobni jeziki trdijo, da je pri tem igralo vlogo vprašanje konkurence CRVENI ZASTAVI iz Kragujevca, ki izdeluje FIATove avtomobile... TOMOS bo letos izdelal 17.000 motornih koles, a njegova kapaciteta je 50.000 koles.

Smatrajo, da je polovica zagrebških lokomotiv v tako slabem stanju, da se jih ne izplača več popravljati. Kupiti bodo morali 57 diesellovih in 8 električnih lokomotiv do 1961. leta, drugače bo nastal resen zastoj v prometu.

Slovenski inženirji pripravljajo načrt sistema sedmih vodnih elektrarn na Savi med Litijo in Krškim. Pripravljajo tudi načrte za dvig nivoja Save, tako da bi postala plovna od Ljubljane do Zagreba. V ta namen bi zgradili umetno jezero pri Planini (pri Rakeku), ki bi dajalo Savi dovoljno količino vode v suhem obdobju.

Med novimi cestami, ki jih bodo dokončali letošnje leto, bo tudi Ljubljana-Celje. - Sedaj, ko so podpisali konvencijo o obmejnem železniškem prometu, se pričakuje, da bo tudi zveza med Gorico in Novo Gorico obnovljena.

Tržačani (Slovenci in Italijani) redno hodijo v Jugoslavijo po meso, ker je cenejše kot v Trstu.

RAZNO:

Vsi Sveti bodo spet postali javni praznik v Sloveniji.

Zlata in Stjepan Brčić sta nedavno pobegnili v Avstrijo, toda njun beg je imel težke posledice. Na pot sta se podala z dvema otrokoma, enim starim 11 let in drugim 15 mesecev. Vodič je bil mlad fant, ki jih je pustil na cedilu, ko so ga najbolj potrebovali. Na potu je namreč izbruhnil snežni vihar, v katerem je fant izginil brez besede. Oba otroka sta umrla od mraza, medtem ko sta se njuna starša komaj privlekla na avstrijsko stran in sta sedaj v celovški bolnici. Avstrijska policija je vodiča aretirala - toda to otrok ne bo priklicalo v življenje.

Tito se je dlje časa nahajalna rednem letnem zdravljenju na Brionih.

V toku je rekonstrukcija idrijskega rudnika živega srebra. Sedanja proizvodnja znaša letno 398 ton.